

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Ağustos 2019, Sayı 254 Ekidir

**Sanayinin Sorunları ve
Analizleri (51)**

**Ekonomide
güvensizlik ve
işsizlik tırmanışta**

Ekonomide güvensizlik ve işsizlik tırmanışta

Mustafa SÖNMEZ*

ÖZET

İstikrarsız bir grafik çizen Türkiye ekonomisinin son yıllarda araya giren çeşitli seçimler ve izlenen popülist politikalarla kırılganlıkları iyice arttı. Özellikle kamu maliyesi açıkları hızla arttı ve kontrolden çıkma riski büyük. Güneydoğu belediyelerine kayyum darbesi, bu kırılganlıkları artırdı ve artırmaya devam edecek.

Rejim, faizleri indirme, dövizin çıkışını frenleme hedeflerine yoğunlaşarak krizi yönetmeyi, bunu da Merkez Bankası üstünden yapmayı deniyor. Ne var ki, tüm bu uğraşlar bir canlanma belirtisi yaratmadı.

AKP rejiminin krizi yönetmek için son 1 yılda aldığı önlemlerden sonuç alınamamasında “güven sorunu” ana etken. Hem tüketici hem sektörel güven endekslerinde gözlemlendiği gibi, “güven” sorunu iniş halindedir.

Rejime güvensizliğin bir diğer göstergesi, hem gerçek hem tüzel kişilerin mevduatlarını yüzde 52 dolayında döviz olarak tutmak istemeleri ve TL'ye dönüş eğiliminin çok güçsüz kalışıdır. İç aktörlerdeki bu güvensizlik dış aktörler için de geçerli. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları S/P, Moody's ve Fitch, Türkiye'nin notunu 2019 ortalarında hep birlikte indirip kredi verilemez seviyesine çektiler.

Dış güvensizliğin bir başka tezahürü kısa adı CDS olan ülke risk priminde de gözlenebiliyor. Türkiye'nin 400 basamağına çıkan CDS'i, en yakınındaki G. Afrika'nın CDS'inin bir katından daha fazla.

Öncü göstergeler, 2 Eylül'de TÜİK tarafından açıklanacak olan 2019 İkinci Çeyrek GSYH'nın yine negatif geleceğini ve 2018 ikinci çeyreğine göre en az yüzde 2 ila yüzde 3 arasında küçülme yaşanmış olabileceği ihtimalini güçlendirdi.

Sanayi üretimi endeksi (SÜE) verileri mercek altına alındığında, imalat sanayiindeki gerilemenin geniş anlamda “sanayi”deki yüzde 3 daralmayı yarım puan daha geçtiğini gösteriyor.

2019 ikinci çeyreğinde imalat sanayisindeki yüzde 3,5'lik düşüş, alt sektörler göre analiz edildiğinde, bir önceki çeyrekte görüldüğü gibi, inşaatın sanayideki uzantısı olan alt dallarda çöküş öne çıkıyor.

Yine inşaatla ilgili ağaç işleme sanayiinde yüzde 16 ve demir-çelik sektörünü içeren ana metal sanayiinde yüzde 12'ye yaklaşan gerileme dikkat çekmektedir.

Ekonomide toparlanma geciktikçe, işsizlik de tırmanıyor. TÜİK'in açıkladığı Mayıs 2019 dönemi verilerine göre, mevsimsel etkilerden arındırıldığında gerçekte işsizlik tırmanışta ve TÜİK'e göre bu oran Mayıs döneminde yüzde 14'ü bulurken tarım dışında yüzde 16,3'e kadar çıktı. Genç işsizliği ise yüzde 25,5 un üstünde yer alıyor.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

Son bir yılda mevsimsel etkilerden arınmış olarak, işsiz sayısı 4,5 milyonu geçerken 1,1 milyon artan işsiz sayısının 870 bini işini kaybedenlerden oluştu. İşini kaybeden 870 bin kişinin 538 bini inşaat sektöründen olduğu açıklandı. Sanayi, son 12 ayda 123 bin iş kaybına sahne oldu.

Cari denge 2018'in ilk yarısında 31 milyar dolar açık vermişken, küçülme ile birlikte 2019'un ilk yarısında açık 3,3 milyar dolayına geriledi ve bunun 1,8 milyar doları yabancı kaynak girişi ile finanse edildi. 2019'un ilk yarısında yabancı kaynak girişi, 2018'in ilk yarısında girenin yüzde 13'üne kadar geriledi. 2019 ilk yarısındaki cari açık, rezervlerde 1,6 milyar dolarlık azalmaya yol açtı.

2016 yılında bütçe açığı milli gelirin yüzde 1,1'inden ibaret iken, 2017'de yüzde 1,5'e çıktıktan sonra 2018'de yüzde 2'yi buldu. Kriz yılı 2019'da ise bütçe açığı yüzde 2,5'u rahatlıkla bulacak. Özellikle faiz dışında bırakılarak bakılan bütçe dengesinin (Faiz dışı denge) 16 yıldır ilk kez açık vermesi, dikkat çekicidir.

Bütçe nakit dengesi oldukça bozuldu, nakit açık 74 milyar liraya yaklaştı. Faiz dışı denge de bozuk. Faiz dışı açık 20 milyar lira civarında.

Hazine bu açığı kapatmak için yoğun bir borçlanmaya girişti. İlk 7 ayda 98 milyar TL'ye yakın yeni nakit borç aldı. 2019 yılı Bütçe Kanunu, Hazine'ye 90,4 milyar lira yeni borçlanma hakkı vermişti. Yaklaşık 98 milyar lira borçlanma ile bu limit aşıldı. Bundan sonraki borçlanma, ödediğinden daha fazla borçlanma, 4749 sayılı Kamu Borç Yönetimi Kanununa aykırı hareket etmek demek.

Türkiye, AKP rejiminin yarattığı güvensizlik iklimini ancak siyasi bir dönüşümle, hukuk devletine dönüşle değiştirebilir; Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi içeride ve dışarda icraatları ile güven vermiyor. Tüketici, içeride talebi kısırkken, yatırımcı belirsizlik içinde yatırımdan uzak kalıyor. Bu eğilim dış yatırımcı için de geçerli. Türkiye, bu güvensizlik kilitlenmesini aşmadıkça kriz tünelinin ucunda ışığın belirmesi güçleşmektedir.

İstikrarsız bir grafik çizen Türkiye ekonomisinin son yıllarda araya giren çeşitli seçimler ve izlenen popülist politikalarla kırılganlıkları iyice arttı. Önce 24 Haziran 2018'de yapılan cumhurbaşkanlığı ve milletvekili erken seçimi, ardından 31 Mart 2019'da yapılan yerel yönetim seçimleri ve 23 Haziran'da yeniletilen İstanbul Belediye Başkanlığı seçimleri için uygulanan popülist politikalar, kırılganlıkları iyice artırdı. Özellikle kamu maliyesi açıkları hızla arttı ve kontrolden çıkma riski büyük. En son Güneydoğu büyükşehir belediyelerine gerçekleştirilen 19 Ağustos tarihli "kayyum darbesi" ile , Suriye'ye dönük operasyon niyetlerinin riski ve kırılganlıkları artıracak açık.

Yerel seçimlerden, özellikle yeniletilen İstanbul seçiminden ağır bir yenilgi alan AKP iktidarı, yerel seçim sonrası yaptığı değerlendirmede son bir

yılda ekonomideki başarısız performansının seçmen kaybına yol açmasıyla, faizleri indirme, dövizin çıkışını frenleme hedeflerine yoğunlaşarak krizi yönetmeyi, bunu da Merkez Bankası üstünden yapmayı denedi.

Dövizin tırmanışını önlemek, ataklara alan vermemek için Merkez Bankası rezervlerini kamu bankalarına kullandırma biçimindeki politikalara ek olarak, değiştirilen Merkez Bankası yönetimine faizleri düşürme basıncı uygulandı. Ne var ki, özellikle dış yatırımcıların önemsedığı Merkez Bankası bağımsızlığı ilkesi riske edilerek faizi ve dövizini indirmeye dönük adımlar, beklendiği gibi bir canlanma belirtisi yaratmadı.

Merkez Bankası faizlerinin 425 baz puan indirilmesinin ardından, kamu bankalarına konut kredilerinin aylık faizinin yüzde 0,99'a indirilmesi

ile birikmiş konut stoklarının eritilmesi, inşaat üstünden yeni bir büyüme ivmesi yakalanması amaçlanıyor. Ama beklendiği kadar konut kredisine talep ortaya çıkmadı, bu ucuz kredi verme hamlesine özel bankalar ise katılmadı. Kamu bankalarının zararına neden olacak ve sonuçta bedeli Hazine'ye, oradan da vergi mükelleflerine çıkacak bu zorlama kredi politikası patinaj yaparken iyice yavaşlamış sanayinin çarklarına dikkate değer bir katkı yapabilmiş değil.

Yine, Merkez Bankası rezervleri eritilerek "arka kapıdan" ayar verilmeye çalışılan döviz kuru politikası da iğreti duruşuna devam ettiriyor. Hem içeride hem dışarıda yaşanacak bir türbülansla yönünü yeniden yukarı çevirebilecek kur, özellikle içerideki ekonomi aktörlerince yakından izlenmekte ve TL'ye dönüş eğilimleri bir türlü güçlenmemektedir.

İç güvensizlik

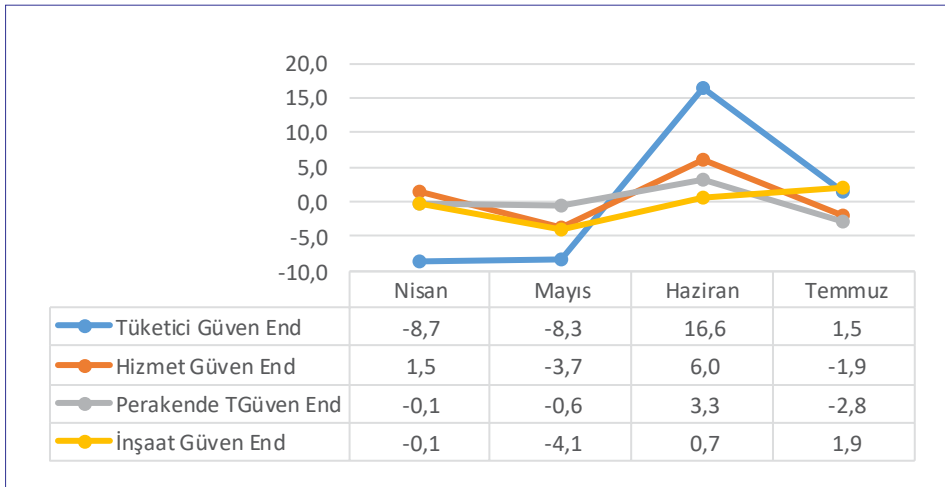
AKP rejiminin krizi yönetmek için son 1 yılda aldığı önlemlerden sonuç alınamamasında "güven sorunu" ana etken. Ekonomide hem iç aktörler hem de dış aktörler rejime güven geliştiremiyorlar. Hem tüketici hem sektörel güven endekslerinde gözlemlendiği gibi, "güven" sorunu iniş halindedir.

Rejime, attığı ekonomik hamleler hakkında olumlu geri bildirimler gitmemekte, iç tüketim ve yatırım eğilimleri canlanmamakta, ileri dönük beklentilerde grafik hep aşağı seyretmektedir.

TÜİK ve Merkez Bankası'nın birlikte yaptıkları aylık anketler, hem tüketici hem sektör aktörleri arasında önemli bir güven eksikliği olduğunu ortaya koymaktadır. Tüketici ve sektörel endekslerin bileşkesi olan Ekonomi Güven endeksi de Temmuz ayında önemli bir iniş yaşadı. Ekonomik güven endeksi Haziran ayında 83,4 iken, Temmuz ayında yüzde 3,3 oranında azalarak 80,7'ye indi. Ekonomik güven endeksindeki düşüş, tüketici, reel kesim (imalat sanayi), hizmet ve perakende ticaret sektörü güven endekslerindeki düşüşlerden kaynaklandı.

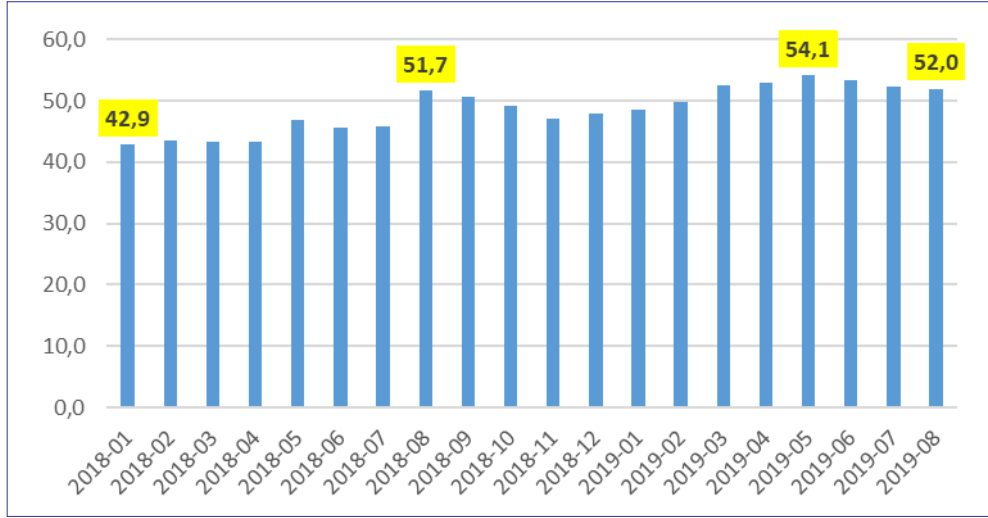
Temmuz ayında tüketici güven endeksi 56,5 değerine, reel kesim güven endeksi 96,6 değerine, hizmet sektörü güven endeksi 83,5 değerine ve perakende ticaret sektörü güven endeksi 90,4 değerine geriledi.

Rejime güvensizliğin bir diğer göstergesi, hem gerçek hem tüzel kişilerin mevduatlarını döviz olarak tutmak istemeleri ve TL'ye dönüş eğiliminin çok güçsüz kalışıdır. 2016'da yüzde 40 dola-

Grafik 1. Güven Endeksi: 2019 Nisan-Temmuz Değişimler (%)

Kaynak: TÜİK, TCMB

Grafik 2. Döviz Mevduatının Toplam Mevduattaki Payı (%)

Kaynak: TCMB

yında olan döviz mevduatının toplam mevduattaki payı, 2018 başında yüzde 42 iken sonraki aylarda yüzde 50 bandına sıçradı ve halen yüzde 52 dolayında yer almakta.

Merkez Bankası'nın para politikasına ve "arka kapıdan" döviz kurlarına müdahale edilmesine karşın, TL'ye güven artırılamamakta, birikim sahiplerinde dövizin tekrar yükselebileceği inancı kırılamamaktadır.

Dışarıdan güvensizlik

İç aktörlerdeki bu güvensizlik dış aktörler için de geçerli. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının Türkiye notlarını hatırlamak yeterli.

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları S/P, Moody's ve Fitch, Türkiye'nin notunu 2019 ortalarında hep birlikte indirip kredi verilemez seviyesine çektiler.

Tablo 1. Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Türkiye Notları, 2013-2018

	Standard & Poor's	Moody's	Fitch
2012 Sonu	BB (durağan)	Ba1 (pozitif)	BBB- (durağan)
27.03.2013	BB+ (durağan)		
16.05.2013		Baa3 (durağan)	
23.05.2013			
2013 Sonu	BB+ (durağan)	Baa3 (durağan)	BBB- (durağan)
07.02.2014	BB+ (negatif)		
21.02.2014			
11.04.2014		Baa3 (negatif)	
2014 Sonu	BB+ (negatif)	Baa3 (negatif)	BBB- (durağan)
2015 Sonu	BB+ (negatif)	Baa3 (negatif)	BBB- (durağan)
06.05.2016	BB+ (durağan)		
20.07.2016	BB (negatif)		
29.07.2016			
19.08.2016			BBB- (negatif)
23.09.2016		Ba1 (durağan)	
04.11.2016	BB (durağan)		
2016 Sonu	BB (durağan)	Ba1 (durağan)	BBB- (negatif)
27.01.2017	BB (negatif)		BB+ (durağan)
17.03.2017		Ba1 (negatif)	
2017 Sonu	BB (negatif)	Ba1 (negatif)	BB+ (durağan)
07.03.2018		Ba2 (durağan)	
01.05.2018	BB- (durağan)		
01.06.2018		Ba2 (not düşürme eğilimiyle gözden geçirme)	
06.06.2018			
13.07.2018			BB (negatif)
14.08.2018			
17.08.2018	B+ (durağan)	Ba3 (negatif)	
07.09.2018			
09.11.2018			
2018 Sonu	B+ (durağan)	Ba3 (negatif)	BB (negatif)
14.06.2019		B1 (negatif)	
Mevcut Durum	B+ (durağan)	B1 (negatif)	BB (negatif)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Veri tabanı

Bu notlar, dış finansörler tarafından özellikle dikkate alınmakta ve güven sorunu dış aktörler cephesinde de önemini korumaktadır.

Dış güvensizliğin bir başka tezahürü kısa adı CDS olan ülke risk priminde de gözlenebiliyor.

Yükselen ülkeler arasında özellikle 2016 sonrası risk katsayısı hızla yükselen Türkiye'nin CDS verileri, diğer ülkelerden iyice ayrılmış durumda. 8 Ağustos 2019 verisi dikkate alındığında 377 görünen Türkiye CDS'i, Güneydoğu belediyelerine gerçekleştirilen kayyum darbesi ile yeniden 400lerin üstüne yükseldi. Türkiye'nin 19 Ağustos'ta 406 görünen CDS'i, en yakınındaki G. Afrika'nın 187 olan CDS'inin bir katından daha fazla gerçekleşti.

Brezilya, Meksika, Rusya gibi diğer kırılgan ülkelerin risk primleri hep Türkiye'nin çok gerisinde.

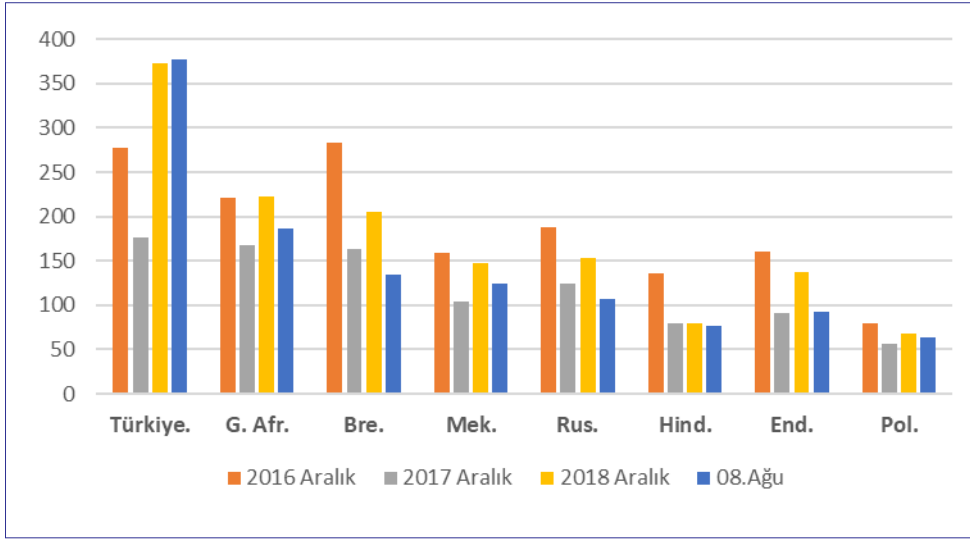
Bu, söz konusu ülkeleri dış kaynak çekmede daha avantajlı yaparken Türkiye'nin borçlanma maliyetlerini bir hayli yükseltiyor.

Türkiye en düşük CDS'e 2010 yılında sahip olmuştu. 2010 yılı CDS ortalaması 167 olan Türkiye'nin özellikle 2015 sonrası riskleri hızla arttı. Ülkede ekonomik göstergelerdeki kırılganlığın iyice belirginleşmesinin yanı sıra AKP rejiminin daha da otoriterleşmesi, iç ve dış siyasette gerilimli bir dönemi yaşaması, ülke riskini de hızla yükseltti. Krize girilen 2018 ortalarında, Eylül ayında CDS tavan yaparak aylık ortalaması 482'ye çıktı. 2019'un Mayıs ve Haziran aylarında da 400'ün üstünde seyreden Türkiye risk primi, 8 Ağustos haftası 377 olarak gerçekleşirken en yakınındaki G. Afrika'nın CDS'inden yüzde 101 daha fazla olarak gerçekleşti.

Tablo 2. Kırılgan Ekonomilerde 5 Yıllık CDS (İlgili Dönem Ortalamaları, Reuters)

Tarih	Türkiye	G. Afrika	Bre.	Meksika	Rusya	Hindistan	Endonezya	Polonya
2005	221	54	297	77	76	65	259	14
2006	187	54	142	60	58	50	172	17
2007	170	44	90	48	61	43	135	14
2008	321	241	191	169	269	114	380	85
2009	282	281	211	240	374	103	354	198
2010	167	145	122	123	163	75	166	132
2011	206	152	133	130	181	81	171	199
2012	210	160	130	120	187	89	165	175
2013	172	190	157	105	161	68	190	87
2014	181	184	173	89	323	50	152	66
2015 4.Ç	264	278	446	158	296	52	226	78
2016 Aralık	277	221	284	159	188	136	161	80
2017 Aralık	176	168	163	104	124	80	91	56
2018 Aralık	373	222	205	148	153	80	138	68
19.Ağu	406	187	135	125	107	77	93	63

Kaynak: Reuters

Grafik 3. Türkiye'nin CDS'te Ayrışması: 2016-2019

Dış rüzgarlar

Dış dünyada yaşananlar da Türkiye ekonomisine olumlu rüzgar yaratacak gibi görünmüyor. Bunda Türkiye'nin riskleriyle dünyadan iyice ayrılmış olması da etken.

IMF ile bir istikrar programı uygulayan Arjantin'de program pek işe yaramıyor. Arjantin Borsası bir günde yüzde 40 değer kaybetti. Para birimi peso bir günde yüzde 30 düştü. Artık piyasaların bir Arjantin sorunu ve Arjantin fiyatlaması var.

Hong Kong'da havalimanının göstericiler tarafından ulaşımına kapatılması, Çin'in müdahale hazırlığı, ABD'nin Hong Kong'a yönelik bazı yaptırım kararları spekülasyonu ve gerilimi tırmandırıyor. Çin ekonomisinin ABD gümrükleriyle başı dertte. Çin'de büyüme hızı aşağı yönlü. Üzerine Hong Kong'daki protestolar eklendi. Açıklanan sanayi üretim verileri de ekonominin hızla yavaşladığını ortaya koyuyor. Yıllık yüzde 6 beklenen sanayi üretimi yüzde 4,8 seviyesinde gerçekleşti.

AB'de ise siyasi çalkantı büyüyor. İtalya'da da koalisyon hükümetinin dağılmasıyla birlikte sonbaharda seçim görünüyor. Politik türbülans, zaten sorunlu olan İtalya ekonomisine yeni yükler bindirecek. AB'de Brexit, durgunluk ve bankacılık so-

runlarının üzerine bir de çok sorunlu bir ekonomi olan İtalya yeniden gündeme geldi.

Ticaret savaşlarının yarattığı belirsizlikten dolayı FED para politikasında U dönüşü yaptı ve faiz artırımından faiz indirim sürecine geçti. Ancak çeyrek puanlık indirimler yeterli bulunmuyor, devamı isteniyor.

Ticaret savaşlarının sürmesi FED'i faiz düşürmeye, enflasyon ise faiz artırmaya zorluyor. Uzun vadeli faizler artık kısa vadeli faizlerin altına indi. 10 yıllık ABD hazine kağıdının faizi yüzde 1.62 iken, 2 yıllık Hazine tahvili yüzde 1.63'ten işlem görüyor. Getiri eğrisi, ABD'de resesyonun gelmekte olduğunu fiyatlıyor.

Böyle bir küresel atmosfer normalde altını, hazine kağıtlarını ve doları güçlü kılıyor. Negatif getiriyle işlem gören hazine tahvillerinin hacmi 15 trilyon doları buldu.

Parasal gevşeme normal zamanlarda Türkiye benzeri ülkeler için bir fırsat. Ama bu kez parasal gevşeme 2009'dakinden çok farklı. O dönem bir likidite ve bankacılık krizini yatıştırma amaçlı parasal gevşeme yapılmıştı. Yükselen ülkeler ise disiplinli mali politikalar, kredibilitesi olan para politikaları ve düşük borçlulukları ile bir çekim merkezilediler.

Bu dönemde ticaret savaşları ve korumacı politikalar nedeniyle oluşan tepkisel bir parasal gevşeme var. Özelde, Türkiye, Merkez Bankası bağımsızlığını budayan, yüksek borçlu, kamu mali

disiplinini yitirmiş, liyakatı gözetmemiş bir durumda. Ülke risk primi CDS, en yüksek düzeyde. Bu nedenle ticaret savaşlarından oluşacak karambolün Türkiye'ye yarama ihtimali bir hayli zayıf.

Bütçe açığı büyüyor

Kriz tünelinin eşiğine gelen ekonomilerde, hükümetler, Hazine kaynaklarını kullanarak krizi yumuşatmaya, hasarı azaltmaya çalışırlar. Türkiye'de de krizi yönetmek için, bir de yerel seçimlerde seçmen öfkesine neden olmamak için bütçe kaynaklarına sıkça başvurulunca 2018'in ikinci yarısı ve 2019'da bütçe hızla açık vermeye başladı ve bu kanama sürüyor.

2016 yılında bütçe açığı milli gelirin yüzde 1,1'inden ibaret iken, 2017'de yüzde 1,5'a çıktıktan sonra 2018'de yüzde 2'yi buldu. Kriz yılı 2019'da ise bütçe açığı yüzde 2,5'u rahatlıkla bulacak. Özellikle faiz dışında bırakılarak bakılan bütçe dengesinin (Faiz dışı denge) 16 yıldır ilk kez açık vermesi, dikkat çekicidir.

Bütçe açığının daha da büyümesini önlemek için, vergiler yetersiz kalınca, bir kerelik gelirlere başvuruluyor. Örneğin, bedelli askerlik uygulaması ile kaçak, imar hukukuna aykırı yapıları affa dayanan "İmar Barışı" gibi uygulamalarla elde edilen gelirlerin yanı sıra, Merkez Bankası'nın önce temettülerinin (37 milyar TL) sonra da yedek akçesinin bir kısmının bütçeye alınması da açık daraltma çabaları arasında. Yine de bütçenin borçlanma ihtiyacı artıyor.

Tablo 3. 2018-2019, İlk 7 Ay Hazine Nakit Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

	2018(7AY)	2019(7 AY)	Değ. %
1. Gelirler	422.545	507.159	20,0
2. Giderler	464.336	583.757	25,7
Faiz Dışı Giderler	426.208	526.646	23,6
Faiz Ödemeleri	38.129	57.111	49,8
3. Faiz Dışı Denge	-3.663	-19.487	432,0
4. ÖZELLEŞTİRME Ve FON GELİRLERİ	4.238	2.802	-33,9
5. Nakit Dengesi	-37.554	-73.796	96,5
6. Finansman	37.554	73.796	96,5
7. Borçlanma (Net)	30.029	97.994	226,3
Dış Borçlanma (Net)	-3.333	27.885	-936,5
Kullanım	16.074	48.624	202,5
Ödeme	19.408	20.739	6,9
İç Borçlanma (Net)	33.362	70.109	110,1
Kullanım	82.391	126.559	53,6
Ödeme	49.029	56.451	15,1

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Veri Tabanı

Hazine yılın ilk 7 ayına ait nakit dengesi ve borçlanma verileri yılın ikinci yarısı için önemli işaretle taşıyor.

2018 yılının ilk 7 ayına göre gelirlerdeki artış yüzde 20. Buna karşılık faiz dışı harcamalardaki artış yüzde 24'e yakın, faiz harcamalarındaki artış ise yüzde 50. Bütçe nakit dengesi oldukça bozuldu, nakit açık 74 milyar liraya yaklaştı. Faiz dışı denge de bozuk. Faiz dışı açık 20 milyar lira civarında.

Hazine bu açığı kapatmak için yoğun bir borçlanmaya girişti. İlk 7 ayda 98 milyar TL'ye yakın yeni nakit borç aldı. Geçen yıla göre artış oranı yüzde 226'dan fazla. Yeni (net) borçlanmanın 28 milyar lirası dış, 70 milyar lirası iç borçlanmayla yapıldı.

Ocak-Mayıs (yani beş aylık) kamu borç stoku artışı 154 milyar lira, altı aylık nakit yeni borçlanma ile beş aylık borç stoku arasındaki farkın büyük bölümü kur farkından kaynaklandı. Bir de Ziraat Bankası, Halkbank, Vakıfbank gibi, faizi ve döviz düşürmek için aparat gibi kullanılan kamu bankalarına sermaye güçlendirmek için verilen, 24 milyar liralık özel tertip devlet iç borçlanma senetleri de stoku kabarttı.

Görünen o ki, yılın kalan kısmı, her açıdan zor geçecek. 2019 yılı Bütçe Kanunu, Hazine'ye 90,4 milyar lira yeni borçlanma hakkı vermişti. Yaklaşık 98 milyar lira borçlanma ile bu limit aşıldı. Bundan sonraki borçlanma, ödediğinden daha fazla borçlanma, 4749 sayılı Kamu Borç Yönetimi Kanununa aykırı hareket etmek anlamına geliyor.

Bu durumu düzeltmek için bütçenin yılın kalan kısmında açık vermemesi, hatta fazla vererek limitlere kendini uydurması gerekiyor.

Nakit bütçede Net Borçlanma (Finansman ihtiyacı) = Faiz dışı denge - Faiz Ödemeleridir. Bu durumda, eğer, Faiz dışı denge = Faiz ödemeleri olursa borçlanmaya ihtiyaç kalmaz.

Yılın kalan aylarında Hazine 55,6 milyar lira faiz ödemesi yapacak. Açık vermemek için aynı miktarda faiz dışı fazla olması lazım. Ama "nasılsa 12,2 milyar liralık daha borç limiti var" diyerek biraz açık vermeyi düşünebilir. O zaman borç limiti sınırına uymak için, nakit bütçenin, (55,6-12,2) 43,4 milyar liralık faiz dışı fazla vermesi gerekiyor.

İlk 7 ayda 20 milyar lira olan açığı bu kadar fazlaya çevirmek için, kalan yarıyıl, 63 milyar liralık nakit gelir performansı olması lazım.

Hazine Eski Müsteşar Yardımcısı Hakan Özçelik, "Yeni bir nakit gelir kalemi var: TCMB yedek akçesi" diyor ve ekliyor; "40 milyar lira kadar olacağı anlaşılan bu kaynaktan gelecek nakit, borçlanmanın çok fazla artmasına engel olmak için düşünülmüş bir yöntem. Ama nereden bakarsanız bakın, bu Merkez Bankası'nın para basması, açığın parasallaştığı anlamına geliyor. Veriler, yılın kalan aylarının kamu bütçesi için çok kolay geçmeyeceğini, borçlanma baskısının daha da artabileceğini işaret ediyor."

Küçülmeye devam

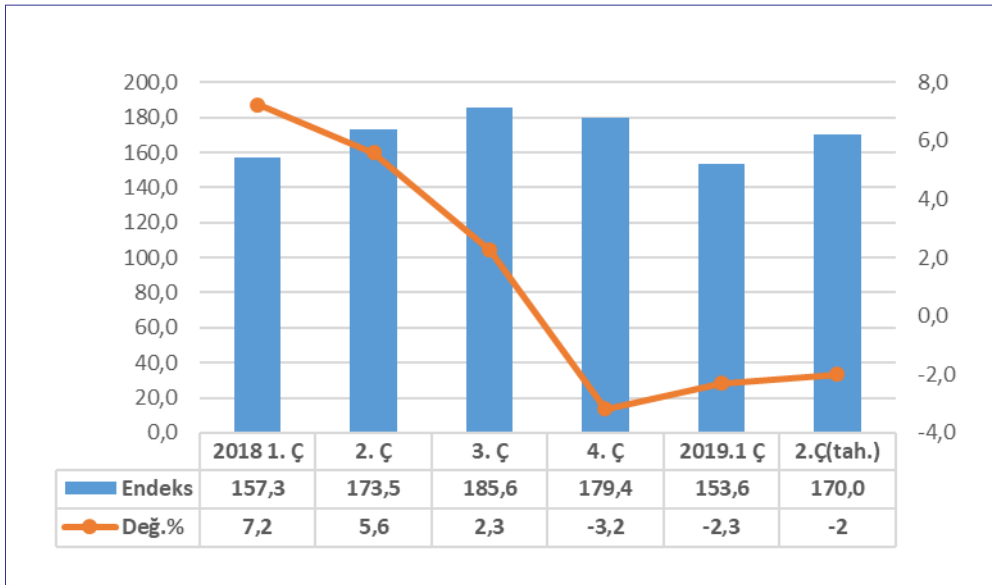
İçeride siyaseti ve ekonomiyi yönetmekte güçlük çeken AKP rejiminin dış iklimden de yararlanacak durumda olmaması, göstergeleri daha da iç karartıcı hale getiriyor. Öncü göstergeler, 2 Eylül'de TÜİK tarafından açıklanacak olan 2019 İkinci Çeyrek GSYH'nin yine negatif geleceğini ve 2018 ikinci çeyreğine göre en az yüzde 2 ila yüzde 3 arasında küçülme yaşanmış olabileceği ihtimalini güçlendirdi.

Bahçeşehir Üniversitesi Araştırma Kuruluşu Betam, Türkiye ekonomisinin ilk çeyrekte yüzde 2,3 küçülmesinin ardından ikinci çeyrekte de yüzde 2 küçülme yaşadığını tahmin ediyor. Ancak 2. Çeyrek sanayi küçülmesinin yüzde 3'ü bulması, küçülmenin de yüzde 3'e yaklaşabileceğine işaret ediyor.

Omurgasını sanayinin oluşturduğu ekonomide, 2018'in ikinci yarısında hissedilir biçimde ortaya çıkan resesyon, giderek depresyona, yani krize

dönüştü ve yılın 3. Çeyreğinde yüzde 2,3'e düşen büyüme oranı, son çeyrekte yüzde 3,2 daralmaya, küçülmeye dönüştü. 2019'un ilk çeyreğinde daralma yüzde 2,3 olarak açıklanmıştı.

Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK'in 2 Eylül'de açıklayacağı ikinci çeyrek GSYH'nın yüzde 2'yi bulacak bir küçülme olacağı konusunda görüşler yaygınlaşıyor. 2019'u krizde geçirmesi çok belli olan ekonomide daralmanın boyutlarının yüzde 3'ten az olmayacağı sanılıyor. Bilindiği gibi AKP Rejimi'nin Yeni Ekonomi Program'da 2019 büyümesi yüzde 2,3 olarak hedeflenmişti. Buna karşılık Dünya Bankası, OECD ve IMF'nin en güncel 2019 yılı büyüme tahminleri sırasıyla eksi yüzde 1,6, 2,6 ve 2,5 olarak göze çarpıyor. Benzer şekilde, en son yayınlanan Temmuz ayı TCMB beklenti anketinde bir önceki ay pozitif olan 2019 büyüme beklentisi negatife döndü (yüzde -0,02). Reuters'in 41 kurumun katılımı ile gerçekleştirdiği ankete göre bir önceki ankette pozitif olan 2019 yılı büyüme beklentisi eksi yüzde 1,5 olarak değişti.

Grafik 4. Çeyrekler İtibariyle Büyüme-Küçülme Hızları (%)

Küçülme ile Cari açıkta daralma el ele

Türkiye'de de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidarda olduğu 2003-2018 döneminde yılda milli gelirin ortalama yüzde 4,8'i tutarında cari açık ile ekonomik büyüme sağlanmıştı. Bu oran, yüksek büyüme yılı 2011'de yüzde 8,9'u bulmuş, kriz yılı 2009'da ise yüzde 1,8'e kadar düşmüştü.

Türkiye'nin ortalaması yüzde 5'e yaklaşan bir cari açık/GSYH oranı, dünyada çok az yükselen ülkede var. Türkiye bunu 16 yıl sürdürdü. Ancak, 2018'in ikinci yarısından itibaren bu açık, dış kaynakla finanse edilemeyince ve bulunamayan döviz hızla pahalıya, ekonomide hızla küçülme ve kriz geldi. 2019'da yüzde 3 dolayında küçülmesi muhtemel ekonominin ithalat talebi azalınca cari açık da kapandı, hatta Mayıs ayında 317 milyar dolar fazlaya geçti. Ancak, cari denge Haziran'da tekrar açık verdi ve bu açığın boyutu 548 milyar dolar olarak belirlendi.

Cari denge 2018'in ilk yarısında 31 milyar dolar açık vermişken, küçülme ile birlikte 2019'un ilk yarısında açık 3,3 milyar dolayına geriledi.

Tablo 4. Cari Açık ve Finansmanı: İlk 6 Ay, 2018-2019, Milyon \$

	2018 Ocak- Haziran	2019 Ocak	2019 Şubat	2019 Mart	2019 Nisan	2019 Mayıs	2019 Haziran	2019 Ocak- Haziran
CARİ AÇIK	-31.049	-614	-736	-619	-1.059	317	-548	-3.259
Doğrudan Yatırımlar	-3.233	-822	-440	-820	-433	-16	-581	-3.112
Portföy Yatırımları	121	-6.138	-1.792	-684	4.468	456	2.098	-1.592
Diğer Yatırımlar	-10.543	1.312	934	3.399	1.225	-1.562	-2.368	2.940
Yabancı Kaynak	-13.655	-5.648	-1.298	1.895	5.260	-1.122	-851	-1.764
Rezerv Varlıklar	-7.759	3.540	2.823	-5.728	-2.805	3.008	-2.476	-1.638
NET HATA VE NOKSAN	9.603	-1.522	2.262	-3.213	3.515	1.575	-2.778	-161

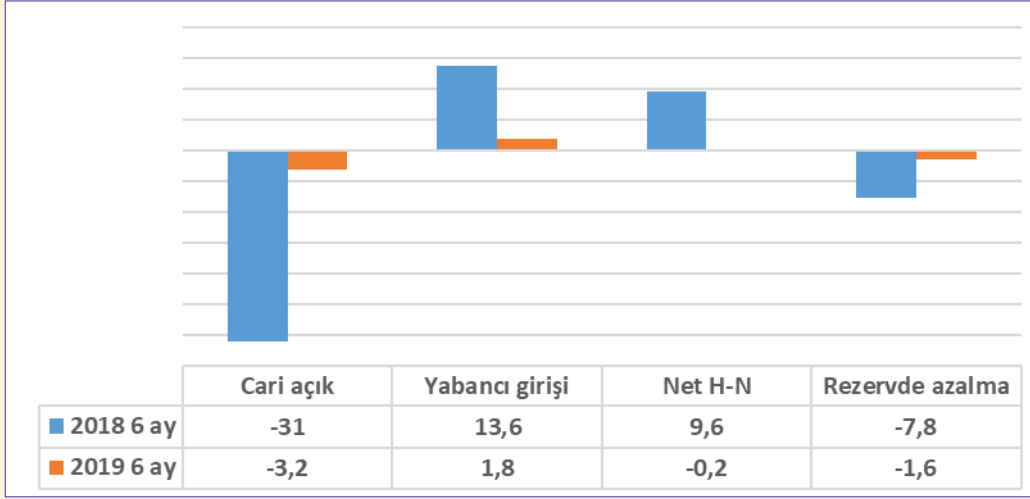
Kaynak: TCMB Veri Tabanı

IMF tahminlerine göre, 2019 yılında Türkiye ekonomisi yüzde 3'e yakın küçülürken cari açık veremeyecek, cari fazlası yaklaşık 5 milyar dolar ile milli gelirinin yüzde 0,7'sini bulacak. Ama aynı IMF, takip eden yıllar için yeniden düşük tempolu büyüme ve cari açık öngörüyor. IMF, 2020'de ekonominin yüzde 2,5 büyümesini öngörürken yeniden 3,4 milyar dolar cari açık verileceğini ve milli gelirin yüzde 0,4'ü kadar da olsa, yeniden cari açığa dönüş yaşanacağını öngörüyor.

2018'in ilk yarısında verilen 31 milyar dolarlık cari açığın ancak yüzde 45'i dışarıdan gelen yabancı kaynak ile finanse edilirken kaynağı belirsiz döviz girişi ya da net-hata noksan kaleminden yapılan yaklaşık 10 milyar dolarlık giriş, cari açığın finansmanına katkıda bulunmuştu. Açık, rezervlerde de yaklaşık 8 milyar dolarlık bir azalmaya yol açmıştı.

2019'un ilk 6 ayında, ekonomik küçülme ile birlikte açık 3,2 milyar dolara gerilerken bunun 1,8 milyar doları yabancı kaynak girişi ile finanse edildi. 2019'un ilk yarısında yabancı kaynak girişi, 2018'in ilk yarısında girenin yüzde 13'üne kadar geriledi. 2019 ilk yarısındaki cari açık, rezervlerde 1,6 milyar dolarlık azalmaya yol açtı.

Döviz gelirleri (daha çok da ihracat ve turizm gelirleri) döviz harcamalarının (daha çok ithalat) çok altında kalan ülkeler, cari açık belasına tutulmuş ülkeler olarak adlandırılır. Aralarında Türkiye'nin de

Grafik 5. 2018-2019 ilk 6 ayda Cari açık ve Rezervde Azalma, Milyar \$

olduğu “Yükselen ülkelerin” cari açık sorunu kronik kabul edilir. Latin Amerika’da Arjantin, Meksika, Şili, Brezilya; Asya’da Endonezya, Hindistan; bir diğer yükselen G. Afrika, Doğu Avrupa’da Rusya, Polonya, Çekya, büyüme yıllarında cari açık veren başlıca ülkeler olarak bilinirler.

Cari açık sorunu olan yükselen ülkelerdeki büyüme, ithal girdilere, makine-teçhizata, ithal enerjiye bağımlıdır. İthalata dayalı üretim, ağırlıkla iç pazarda tüketilir, dolayısıyla pek döviz kazanılmaz. Döviz kazandıran yetersiz ihracat, turizm ve bazı hizmetlerden (taşımacılık vb) sağlanan döviz gelirleri, döviz harcamalarına yetmeyince, ülke cari açık verir. Bu açık ise dışarıdan yabancı kaynak bulunarak finanse edilmeye çalışır. Bunun mümkün olduğu yıllar da vardır, kaynak sağlanamayan yıllar da. Yabancıları çekmek için başta enflasyon olmak üzere, temel ekonomik göstergelerin, politik iklimin güven vermesi gerekir. Yabancı yatırımcıya güven vermek için yükselen ülkelere özellikle “mali disiplin” tavsiye edilir. Yani, bütçelerini sağlam tutmaları önerilir. Dolayısıyla, “Cari açık verse-niz de fazla bütçe açığı vermeyin” türü tavsiyeler, başta IMF olmak üzere, küresel sistemin orkestra şeflerince salık verilir.

Cari açığını dış kaynakla finanse etmekte zorluk çeken ülkenin yerel parası hızla değer kaybeder, döviz değere biner. Bu, bir yandan ithal girdiler nedeniyle maliyetleri artırarak enflasyona yol açar, öte yandan artan fiyatlar iç talebi düşürür ve ülke bir anda büyüme hızını yavaşlatmak, hatta küçülmek zorunda kalır. Küçülme ile birlikte, ithalat da azalır, sonuçta, azalan ithalat ile birlikte cari açık da daralmaya başlar ve ülke küçülürken cari açık da küçülür, hatta, ülkenin ihracat ve turizm gelirleri, ithalatın üstüne çıkar, ülke, bir süre için de olsa, döviz açığı değil, döviz fazlası vermiş gibi görünür. Nitekim yüzde 3 küçülecek Türkiye için 2019 sonunda 5 milyar dolarlık bir cari fazla öngörülmektedir.

Ekonominin ihtiyacı, küçülmeden çıkıp büyümeye geçmek. Bu da büyük ölçüde dış kaynak girişine bağlı. Yabancıların, başta enflasyon olmak üzere ekonomik dengeler kadar ülkenin politik risklerinden emin olması gerekiyor. Türkiye’de AKP yönetimi, küçülme yaşayan ekonomiyi yeniden büyüme patikasına oturtmaya çabalarken, özellikle ABD ile S-400 sorunu, AB ile “Doğu Akdeniz doğal gaz sorunu” üstünden yaşanan gerilimler nedeniyle, yüksek riskli ülke olmaktan çıkamıyor. Bu nedenle etkili bir biçimde yabancı kaynak girişi sağlayamıyor ve yeniden bir büyüme ivmesi yakalayamıyor.

Sanayi Üretiminde Düşüş

Büyümeye ya da GSYH değişimine doğrudan etki eden sanayi üretimi Haziran'da bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 3,9 azaldı.

Sanayinin alt sektörleri (2015=100 referans yılı) incelendiğinde, 2019 yılı Haziran ayında madencilik sektörü endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre

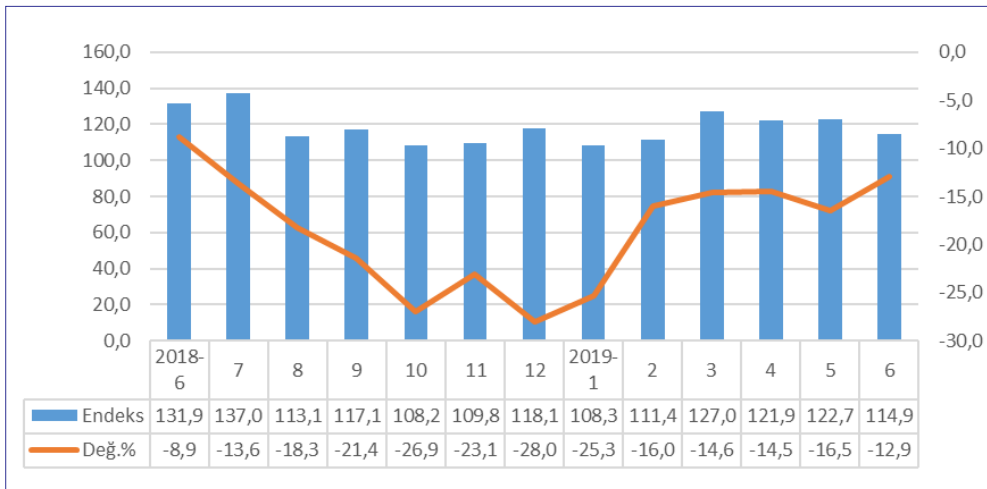
yüzde 4,8 arttı, ama imalat sanayi sektörü endeksi yüzde 4,6 azaldı.

Sanayinin alt sektörleri (2015=100 referans yılı) incelendiğinde, 2019 yılı Haziran ayında sanayi üretimi bir önceki aya göre %3,7 azaldı, imalat sanayi sektörü endeksi Mayıs'a göre yüzde 4,2 düşüş yaşadı.

Grafik 6. Takvim Etkisinden Arındırılmış Yıllık Değişim Oranları Haziran 2019 (2015=100) %

Kaynak: TÜİK

Grafik 7. İthalat Miktar Endeksinde Değişim, % (Haziran 2018-2019)

Kaynak: TÜİK

Çeyrek yıl olarak bakıldığında ikinci çeyrekte takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 3 azalmış görünüyor. Bu da 2. Çeyrek büyümesinin eksi 2-3 dolayında olması yönünde güçlü bir işaret sayılabilir.

İthalatta yaşanan daralma, sanayi üretimindeki düşüşü teyit ederken izleyen ayların, 2. Çeyreğin

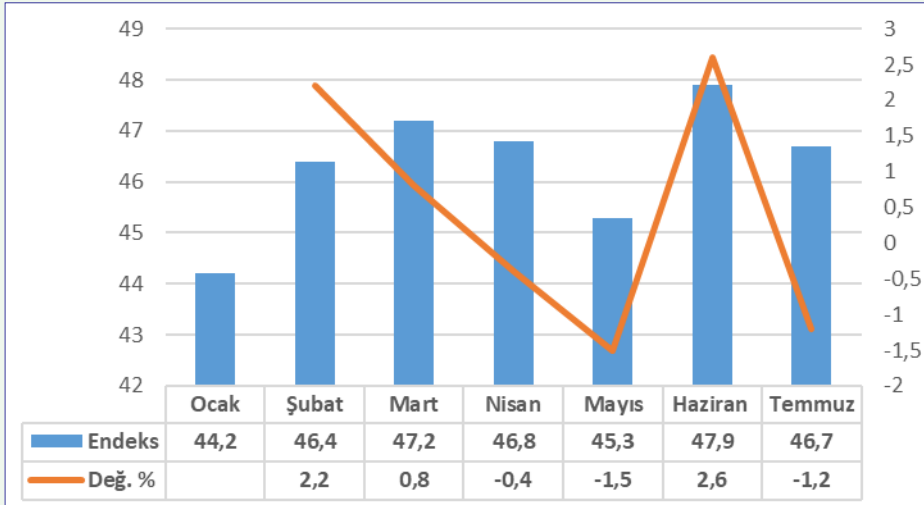
sanayi üretiminin de pek parlak olmayacağına işaret ediyor.

İthalat miktar endeksi, 2018 son çeyreği ve 2019 ilk çeyreğinde de yüzde 17 olarak devam ettiğini ortaya koyuyordu. 2019 ikinci çeyreğinde de ithalat miktar endeksindeki azalma yüzde 14 dolayında gerçekleşti. Bu, sanayideki düşük profilin devam ettiğine dair önemli bir gösterge.

Sanayide Temmuz düşüşü

İstanbul Sanayi Odası Türkiye İmalat Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI), da imalat sanayinin Temmuz ayında iyi bir performans göstermediğini açıkladı. Bilindiği gibi bu endeks, imalatın kaydettiği performansı sergilemek amacıyla tasarlanmış tek rakamlı, bileşik performans göstergesidir. Manşet gösterge; yeni siparişler, fabrika çıkışları, istihdam, tedarikçilerin teslim süresi ve satın alma stokları gibi göstergelerden elde edilmektedir. 50,0 değerinin üzerinde ölçülen tüm rakamlar sektörde genel anlamda iyileşmeye işaret etmektedir. İstanbul Sanayi Odası ve IHS Markit'ten elde edilen PMI anket verileri, imalat sektöründeki faaliyet koşullarının Temmuz'da zorlu kalmaya devam ettiğine işaretetti. Haziran ayında 47,9 olarak ölçülen PMI endeksi Temmuz'da gerileyerek 46,7 düzeyinde gerçekleşti ve faaliyet koşullarında ılımlı da olsa, yavaşlamaya işaret etti.

İhracat siparişlerinin istikrarlı seyrine bağlı olarak üretimdeki yavaşlama hızının son 4 ayın en düşük düzeyinde gerçekleştiği açıklandı.

Grafik 8. PMI (İSO) İmalat Sanayii Endeksi

Kaynak: İSO

Özellikle iç pazardaki zorlu piyasa koşullarına bağlı olarak toplam yeni siparişler yavaşlamaya devam etti. Bu yavaşlama, bir önceki ay genişleyen ve Temmuz'da da yeni ihracat siparişlerine rağmen gerçekleşti.

İhracattaki görece olumlu tablo, bazı imalatçıları Temmuz'da üretimlerini artırma konusunda cesaretlendirdi. Bunun sonucu olarak, üretimdeki yavaşlama Mart'tan beri gözlenen en düşük oranda gerçekleşti.

İstanbul Sanayi Odası Türkiye İmalat PMI anket verileri hakkında değerlendirmede bulunan IHS Markit Direktör Yardımcısı Andrew Harker, şunları söyledi:

"Son PMI anketinde Türk imalatçılarından karışık sinyaller geldi. Bir taraftan, toplam yeni siparişlerin yavaşlamasıyla talep koşulları Temmuz ayında zorlu kalmaya devam etti. Diğer taraftan, ihracatın istikrar kazanması üretimdeki yavaşlamanın daha ılımlı gerçekleşmesini sağladı. Son aylarda enflasyonist baskılarda düşüş eğilimine işaret eden PMI verileri de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Temmuz ayındaki faiz indirimine zemin hazırladı."

İmalatın alt dallarında farklar

Sanayi üretimi endeksi (SÜE) verileri mercek altına alındığında, imalat sanayiindeki gerilemenin geniş anlamda "sanayi"deki yüzde 3 daralmayı yarım puan daha geçtiği görülüyor. Özellikle ara malları üretiminde gerileme öne çıkarken, sermaye malları üretimindeki gerileme de, yatırımlardaki sert azalmadan kaynaklanıyor.

2019 ikinci çeyreğinde imalat sanayisindeki yüzde 3,5'lik düşüş, alt sektörlerle göre analiz edildiğinde, bir önceki çeyrekte görüldüğü gibi, inşaatın sanayideki uzantısı alt dallarda çöküş öne çıkıyor. Özellikle inşaatla girdi veren alt sektörlerde üretim düşüşü dikkat çekici. İnşaatın en erken krize giren ve daha 2018 3. Çeyrekte yüzde 6'ya yakın daralan alt sektör olduğu hatırlanabilir.

İnşaatla girdi veren seramik, çimento gibi taşta top-rağa dayalı sanayilerin en sert düşüşü yaşadıkları görülmektedir. Bu alt daldaki yıllık üretim düşüşü 2019 ikinci çeyreğinde yüzde 20'ye yaklaşmakta-

dır. Yine inşaatla ilgili ağaç işleme sanayiinde yüzde 16 ve demir-çelik sektörünü içeren ana metal sanayiinde yüzde 12'ye yaklaşan gerileme dikkat çekmektedir.

İmalat sanayisinin alt dallarından otomotiv (motorlu kara taşıtı sektörü) de döviz fiyatlarındaki sert artışın girdi ithalatını, dolayısıyla üretici ve tüketici fiyatlarını yükseltmesinden etkilenmiş, daralan iç talep, üretimi yüzde 12'ye yakın geriletmiştir. Aynı gerileme beyaz eşyayı içeren metal sektöründe (fabrikasyon metal) yüzde 9,4'ü bulmuştur. Plastik-lastik sektöründe küçülme yüzde 12'ye yakındır.

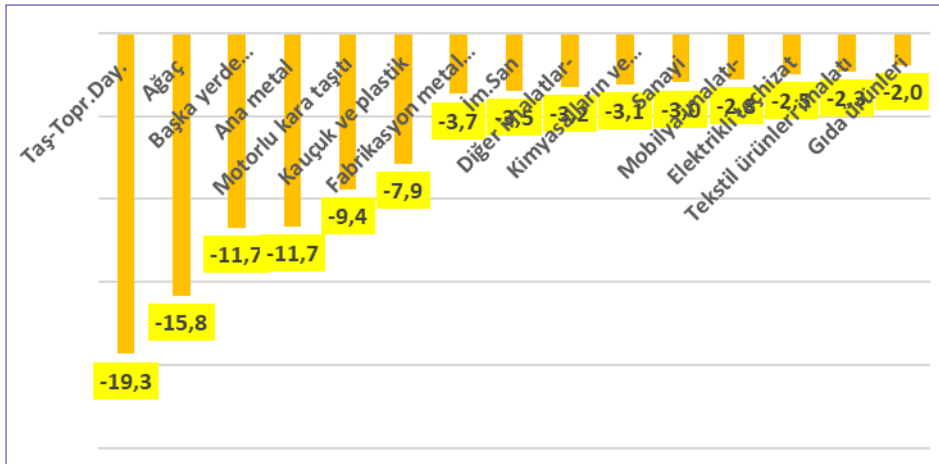
Tekstil, içecek, gıda sektörlerinde de 2019'un ikinci çeyreğinde üretim, 2018'in ikinci çeyreğinin gerisinde kalmıştır.

Üretimi gerilemeyen sektörler ise petrol rafinerisi, eczacılık, tütün gibi talep elastikiyeti katı malları üreten sektörlerde görülmüş, silah sanayiini içeren diğer ulaşım araçlarında askeri siparişlerle üretim canlı tutulmuş görünmektedir.

Tablo 5. İmalat Sanayii Alt Dallarında Yıllık Değişim (%)

İnşaat malzemeleri san.	-19,3
Ağaç	-15,8
Başka yerde sınıflandırılmamış makine imalatı	-11,7
Ana metal	-11,7
Motorlu kara taşıtı	-9,4
Kauçuk ve plastik	-7,9
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	-3,7
İmalat Sanayi	-3,5
Diğer imalatlar-	-3,2
Kimyasallar ürünlerin imalatı-	-3,1
Mobilya imalatı-	-2,8
Elektrikli teçhizat	-2,5
Tekstil ürünleri imalatı	-2,3
Gıda ürünleri	-2,0
Kağıt ve kağıt ürünleri	0,6
Medyanın basılması	0,7
İçecek	1,1
Deri ve ilgili ürünler	2,2
Deri ve ilgili ürünler	2,4
Tütün ürünleri	5,4
Bilgisayarlar, elektronik	10,0
Temel eczacılık	13,8
Rafine petrol ürünleri	23,6
Diğer ulaşım araçları	43,3

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Grafik 9. 2019, İkinci Çeyrekte En Çok Gerileyen Alt Sanayiler (Yıllık Değişim, %)

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Sanayide 123 bin iş kaybı

Ekonomide toparlanma geciktikçe, işsizlik de tırmanıyor. Bir yandan işgücü piyasasına yeni girenler iş bulamazken bir yandan da önemli sayıda çalışan işten çıkarılıyor, işini kaybediyor. TÜİK'in açıkladığı Mayıs 2019 dönemi verilerine göre, turizm, tarım gibi mevsimsel istihdam ayıklanmadan bakıldığında, Mayıs ayında işsizlikte küçük de olsa bir gerileme yaşandı ve işsizlik oranı yüzde 12,8'e indi. Oysa mevsimsel etkilerden arındırıldığında gerçekte işsizlik tırmanışta ve TÜİK'e göre bu oran Mayıs döneminde yüzde 14'ü bulurken tarım dışında yüzde 16,3'e kadar çıktı. Genç işsizliği ise yüzde 25,5 un üstünde yer aldı.

Tablo 6. İşgücü-İstihdam-işsizlik: Mevsim Etkilerinden Arındırılmış
(1000 Kişi)

	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşsizlik %	Tarım dışı işsizlik	Genç nüfusta işsizlik (%)
2018-5	32 130	28 716	3 415	10,6	12,6	19,5
6	32 287	28 760	3 526	10,9	12,9	20,2
7	32 324	28 726	3 598	11,1	13,1	20,2
8	32 511	28 845	3 666	11,3	13,2	20,8
9	32 463	28 737	3 726	11,5	13,4	21,6
10	32 566	28 770	3 796	11,7	13,7	22,0
11	32 468	28 519	3 950	12,2	14,2	22,8
12	32 340	28 209	4 131	12,8	14,9	23,2
2019-1	32 279	27 976	4 303	13,3	15,6	24,6
2	32 439	28 024	4 415	13,6	15,8	24,8
3	32 570	28 088	4 482	13,8	16,0	25,6
4	32 503	28 013	4 489	13,8	16,0	25,5
5	32 402	27 876	4 527	14,0	16,2	25,5
Fark	272	- 840	1 112			

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Son bir yılda mevsimsel etkilerden arınmış olarak, işsiz sayısı 4,5 milyonu geçerken 1,1 milyon artan işsiz sayısının 870 bini işini kaybedenlerden oluştu. Yaklaşık 250 bin kişi de işgücüne yeni katılmış ama iş bulamamış kişiler.

İşini kaybeden 870 bin kişinin 538 bininin inşaat sektöründen olduğu açıklandı. Krize en erken giren sektör olan inşaatta işler toparlanamadığı gibi, sert bir iş kaybı var.

Son 12 ayda inşaatтан işini kaybeden 538 bin kişiyi tarımdan iş kaybına uğrayan 307 bin kişinin izlemiş olması da ilgi çekici. Tarımdaki gerileme, sadece 12 ayda önemli bir tarımı terkedişe yol açtı.

Sanayi, son 12 ayda 123 bin iş kaybına sahne oldu.

İstihdamda gerileme görülmeyen tek sektör hizmetler oldu ve son 12 ayda 99 bin istihdam artışı hizmetlerde gözlemlendi.

Tablo 7. İstihdam, İşini Kaybedenler: Mayıs 2018-Mayıs 2019 (1000 Kişi)

	Toplam İstihdam	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmet
2018-5	28 716	5 305	5 669	2 044	15 698
6	28 760	5 271	<u>5 737</u>	2 021	15 732
7	28 726	5 270	<u>5 703</u>	1 954	15 798
8	28 845	5 230	<u>5 730</u>	1 943	15 942
9	28 737	5 256	<u>5 698</u>	1 901	15 882
10	28 770	5 287	<u>5 696</u>	1 863	15 924
11	28 519	5 228	<u>5 656</u>	1 806	15 828
12	28 209	5 170	<u>5 474</u>	1 724	15 841
2019-1	27 976	5 145	<u>5 392</u>	1 675	15 764
2	28 024	5 119	<u>5 388</u>	1 656	15 860
3	28 088	5 112	<u>5 482</u>	1 602	15 892
4	28 013	5 028	<u>5 553</u>	1 569	15 864
5	27 876	5 003	<u>5 546</u>	1 525	15 802
İşini Kaybeden	- 840	- 302	- 123	- 519	104

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Sonuç

Türkiye ekonomisi 2019 ikinci çeyreğini (Nisan-Temmuz) de küçülerek geçirmiş görünüyor. Bunun net verisi 2 Eylül'de TÜİK tarafından açıklanacak. Son çeyrekte de dipte kalışın devamı bekleniyor. Böylece 2019'un tamamının yüzde 3 dolayında bir kriz yılı olarak tamamlanması olası.

Dibe vuran ekonominin dipten dönüşü için AKP rejimince yapılan hamleler şimdilik bir sonuç vermiş gibi görünmemektedir. Merkez Bankası'nı tam bir aparat yaparak ve Hazine'ye büyük açıklar verilmeyi göze alarak izlenen faizleri indirme, döviz kurunu baskılama hamlelerinden, konut stoklarını azaltma ve yine inşaat üstünden bir büyüme ivmesi yakalanmak isteniyor. Ama Merkez Bankası'na en az 30 milyar dolarlık bir faturaya mal olduğu belirlenen bu çabalar işe yaramaktan uzak kalmaktadır.

Bunda en önemli etken, hem içeriden hem dışarı-

dan AKP rejimine duyulan güvensizliktir. İçerideki her sektörle, tüketici ile ilgili anketler güven eğrisinin hep aşağı yönlü seyrettiğini gösteriyor. Birikim sahipleri dövizde çıpa atmışken TL'ye geçişe direnmekteler. Dışarıda ise kredi derecelendirme kuruluşlarının notları, Türkiye'nin ayrılmış yüksek risk primi (CDS), yabancı yatırımcıları Türkiye'den uzak tutmakta, bu da döviz fiyatını olduğu yerde katılaştırmakta, bu fiyatla da üretim ve yatırıma niyet zayıf kalmaktadır.

Türkiye, AKP rejiminin yarattığı güvensizlik iklimini ancak siyasi bir dönüşümle, hukuk devletine dönüşle değiştirebilir; Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi içeride ve dışarıda icraatları ile güven vermiyor. Tüketici, içeride talebi kısarken, yatırımcı belirsizlik içinde yatırıma kalkışmamakta. Bu eğilim dış yatırımcı için de geçerli. Türkiye, bu güvensizlik kilitlenmesini aşmadıkça kriz tüneli- nin ucunda ışığın belirmesi güçleşmektedir.

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr>

**TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni**

Ağustos 2019
Sayı 254 Ekidir

**MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**
Yunus YENER

Sayfa Tasarımı
Münevver POLAT

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mmo@mmo.org.tr
basin@mmo.org.tr